

PENITENCIÁRNA A POSTPENITENCIÁRNA STAROSTLIVOSŤ AKO SÚČASŤ EVANJELIZAČNEHO PROCESU

PENITENTIARY AND POST-PENITENTIARY CARE AS PART OF THE EVANGELIZATION PROCESS

Adriána Hračariková

Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta

---

Recenzent/Review: doc. PhDr. PaedDr. JUDr. Jaroslava Drgová, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o., Bratislava

---

Submitted/Odoslané: 02. 01. 2023

Accepted/Prijaté: 15. 02. 2023

Abstract: The paper deals with penitentiary and post-penitentiary care, which are of great importance in the resocialization, correction and spiritual growth of convicts. We are engaged in social work with convicts serving their sentence and after serving their sentence of imprisonment. We analyze the roles of social workers, psychologists and educators with convicts. We point out the importance of spiritual service in prisons. Attention is paid to the education and employment of convicts as the main element of penitentiary care. At the end of the post, we analyze civil associations and institutes that are also founded for the purpose of helping those released from imprisonment. We also present suggestions and recommendations for practice.

Key words: Penitentiary care, post-penitentiary care, social work with convicts, education of convicts, employment of convicts, spiritual guidance.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá penitenciárnou a postpenitenciárnou starostlivosťou, ktoré majú veľký význam pri resocializácii, náprave a duchovnom raste odsúdených. Venujeme sa sociálnej práci s odsúdenými vo výkone trestu aj po výkone trestu odňatia slobody. Analyzujeme úlohy sociálneho pracovníka, psychológa i pedagóga s odsúdenými. Poukazujeme na dôležitosť duchovnej služby vo väzniciach. Pozornosť je venovaná edukácii a zamestnávaniu odsúdených ako hlavným elementom penitenciárnej starostlivosti. V závere príspevku analyzujeme občianske združenia a inštitúty, ktoré sú založené aj za účelom pomoci prepusteným z výkonu trestu odňatia slobody. Takisto predstavujeme návrhy a odporúčania pre prax.

Kľúčové slová: Penitenciárna starostlivosť, postpenitenciárna starostlivosť, sociálna práca

s odsúdenými, vzdelávanie odsúdených, zamestnávanie odsúdených, duchovné vedenie.

Úvod

Ak hovoríme o penitenciárnej starostlivosti, máme na mysli nielen sociálnu starostlivosť, ale jej nevyhnutnou súčasťou je aj vzdelávanie a zamestnávanie odsúdených. Zahŕňa tiež návštevy, korešpondenciu, reedukáciu, psychologické a psychiatrické intervencie. Do penitenciárnej starostlivosti patria aj terapeutické činnosti, duchovné vedenie, aktívne trávenie voľného času i kultúrno osvetové činnosti. Každý odsúdený v rámci penitenciárnej starostlivosti má právo na poskytovanie pedagogickej, psychologickej a sociálnej starostlivosti podľa jeho potrieb.¹

Pod pojmom postpenitenciárna starostlivosť rozumieme pomoc a starostlivosť, ktoré sú poskytované prepusteným osobám z výkonu trestu na slobodu. Je nepopierateľným faktom, že prechod z väzenia do života v spoločnosti na slobode je pre prepustených náročnou životnou situáciou. Prepustení si dávajú predsavzatia, že budú poctivo žiť a dodržiavať zákony, no pre niektorých je ťažké čeliť spoločnosti, ktorá ich neprijíma a odsudzuje. Je zrejmé, že človek, ktorý niekoľko mesiacov

alebo rokov žil izolovane od každodenného behu života spoločnosti, musí byť na návrat do spoločnosti a na požiadavky života, a najmä ľudí pripravovaný.²

Je potrebné poukázať na to, že aj v takom prostredí ako je väzenie sa pre mnohých odsúdených môže stať svetlo Evanjelia prostriedkom pokoja a nájdania vlastného zmyslu života. Aj tu môže platiť čistá pravda, že len ten človek nájde pokoj v srdci, ktorý je napojený na prameň života, ktorým je Boh.³

Svätý otec František v príhovore pri príležitosti národného zhromaždenia väzenských kaplánov Talianska v roku 2013 povzbudzuje kaplánov slovami, že sa za nich modlí, za ich službu, ktorá nie je ľahká, ale veľmi náročná a dôležitá. Ich služba vyjadruje podľa pápeža jeden zo skutkov milosrdenstva a síce zviditeľňuje prítomnosť Pána vo väzení. Ďalej povzbudzuje kaplánov vyjadrením, že sú znamením Kristovej blízkosti pre týchto väznených bratov a sestry, ktorí potrebujú nádej.⁴ Totiž aj v prostredí väznice môže človek nájsť Boha, ktorého začína spoznávať ako milujúceho, čakajúceho, trpezlivého i súciteľného Vykupiteľa. Odsúdený preto môže dúfať, že tento milujúci Boh ho pozdvihne z biedy, do ktorej spadol a pomôže mu objaviť zmysel života, a spraviť z neho slušného a

¹ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 57 - 58.

² Porov. *Postpenitenciárna psychológia*. <https://bvsp.open.sk/3.semester/Psychol%C3%B3gia%20pre%20pr%C3%A1vnikov/postpen.ps.-predn..pdf> (18.7.2017).

³ Porov. TURIÁK, E.: Väzenie ako atypický priestor pre katechézu milosrdenstva. In: TIRPÁK, P. (ed.): *Zborník z vedeckej konferencie Božie milosrdenstvo v obraze katechézy*. Prešov : GTF PU, 2016. s. 39.

⁴ Porov. TURIÁK, E.: Väzenie ako atypický priestor pre katechézu milosrdenstva. In: TIRPÁK, P. (ed.): *Zborník z vedeckej konferencie Božie milosrdenstvo v obraze katechézy*. Prešov : GTF PU, 2016. s. 41.

pocitvého človeka. Väzenie sa môže stať pre odsúdeného miestom, na ktorom takisto môže viesť živý a účinný dialóg so svojim Stvoriteľom. Nejednen odsúdený začal na takomto mieste prehodnocovať svoj doterajší život, svoje zmýšľanie a konanie. Mnohí došli k poznaniu, že cesta zla nie je tou správnou voľbou. Museli na to prísť až vo väzení, kde sa rozhodli zväžiť svoje hodnoty a zmeniť svoj spôsob života. Vo väzení došli k poznaniu, že prameň dobra vyviera z Boha. Ako uvádza Turiak z vlastných skúseností s väzňami, značný počet väzňov bolo vd'ačných Bohu, že sú vo väzení, pretože tam spoznali svoju zlú cestu, ktorou sa uberali. Niektorí tam spoznali Boha alebo prišli na to, že tým, že sú vo väzení ich Boh uchránil pred ešte väčším zlom. Iní proklamovali, že Boh ich väzením zachránil, inak by už možno nežili.⁵

Penitenciárne zaobchádzanie ako súčasť evanjelizačného procesu

Starostlivosť, ktorá sa poskytuje odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody nazývame penitenciárne zaobchádzanie. V penitenciárnom zaobchádzaní podľa zákona o výkone trestu odňatia slobody ide o také aktivity, ktorých účelom je zabezpečenie práv a povinností odsúdených, ako aj podpora a rozvíjanie zmyslu pre zodpovednosť.

Odsúdení sa učia dodržiavať zákony a spoločenské normy, rozvíjajú sa ich osobnostné vlastnosti, úcta k sebe a ostatným. Penitenciárne zaobchádzanie vedie odsúdených k pozitívnemu vzťahu k rodine. V neposlednom rade sa kladie dôraz aj na obmedzovanie nepriaznivých vplyvov väzenského prostredia. Penitenciárne zaobchádzanie pri práci s odsúdenými využíva formy a metódy pedagogického a psychologického pôsobenia, metódy sociálnej práce, ústavný poriadok, disciplinárnu právomoc, zaraďovanie do práce, vzdelávanie, kultúrno-osvetovú činnosť⁶ a duchovné vedenie.

Pri penitenciárnom zaobchádzaní ide o určité aktivity, prostredníctvom ktorých sa má zabezpečiť výkon práv a povinností podľa Zákona č. 4/2001 Z. z. o zbore väzenskej a justičnej stráže. Zaobchádzanie s odsúdeným znamená podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť a dodržiavať zákony a spoločenské normy. Zaobchádzanie s odsúdeným teda nepochybne zabezpečuje pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine.⁷

Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť má ekleziálny charakter, teda svoj pôvod má v cirkevných zákonoch. Problematikou penitenciárnej a

⁵ Porov. TURIÁK, E.: Väzenie ako atypický priestor pre katechézu milosrdenstva. In: TIRPÁK, P. (ed.): *Zborník z vedeckej konferencie Božie milosrdenstvo v obraze katechézy*. Prešov : GTF PU, 2016. s. 51.

⁶ Porov. MIHALOV, J. - GROSS, S.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť*.

<https://www.judikaty.info/document/article/2228/> (23.08.2022).

⁷ Porov. KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016. s. 24.

postpenitenciárnej starostlivosti sa zaoberajú aj niektoré cirkevné kánony. Cirkevné kánony pomáhajú človeku v duchovnom raste k pravej zbožnosti a chránia dotyčného pred odklonom. Ich hlavnou úlohou je spása človeka. Cirkev sa neustále starala o väznených ľudí alebo ľudí po väzení. Jej snahou bolo, aby aj ľudia vo väzení prežívali liturgický a sviatosťný život Cirkvi. Preto sa vo väzení vykonávali bohoslužby a čítalo sa zo Svätého Písma. Realizovali sa rozhovory s odsúdenými, počas ktorých sa kládol dôraz najmä na ich duchovný a etický život, tiež na pokánie a pokoru. Cirkev sa takouto starostlivosťou o väznených snažila o to, aby väznené osoby došli k prehodnoteniu a novej premene predošlého života. Cirkev sa podieľala taktiež na príprave pri začlenení sa osôb do života spoločnosti po výkone väzby. Diakoni zohrávali dôležitú úlohu v starostlivosti o väzňov, pretože im pravidelne nosili a dávali prijímať Eucharistiu.⁸

Zdôrazňujeme, že odsúdení si vo väzení musia plniť isté povinnosti a dodržiavať ustanovenia ústavného poriadku, teda majú určitý režim. V rámci poslušnosti k režimu sa využívajú metódy disciplinárnych odmien a disciplinárnych trestov. K týmto odmenám alebo trestom patrí kultúrno-osvetová práca, vzdelávanie, športová a iná záujmová činnosť, aktivity spojené s trávením voľného času

odsúdených, organizovanie rôznych besied a prednášok, rozvoj tvorivých schopností, činnosti spojené s religiozitou odsúdených aj ich pracovné zaradenie.⁹ Režim je teda určitý stanovený poriadok a disciplína v ústave na výkon trestu, ktorému sú odsúdení povinní sa podriaďovať. To znamená, že cieľom režimu je naučiť odsúdených sebadisciplíne a rešpektovať normy spoločenského života. Za jeho porušenie sa ukladá odsúdenému disciplinárny trest napr. pokarhanie, zníženie vreckového, zákaz telefonovania, sledovania televízie, nákupov alebo umiestnenie do uzavretého oddelenia, maximálne však na 20 dní. Opakom disciplinárneho trestu je disciplinárna odmena. Bezpochyby najvýznamnejšou odmenou pre odsúdených je udelenie voľna na opustenie ústavu na výkon trestu. Túto odmenu môže dostať len odsúdený v minimálnom a strednom stupni stráženia. Ďalšou odmenou, ktorú môže odsúdený dostať je napr. pochvala, mimoriadne povolenie telefonovania alebo návštevy, zvýšenie vreckového alebo finančná odmena. Silným motivačným prostriedkom pre zlepšenie správania u odsúdených je nepochybne podmienené prepustenie z výkonu trestu. To je možné vtedy, ak odsúdený preukazuje polepšenie, plní si povinnosti a je predpoklad, že v budúcnosti bude viesť riadny život.¹⁰

⁸ Porov. KUZMYK, V.: Filantropický a sociálny rozmer cirkevných kánonov. In: HUSÁR a kol. (eds.). *Nová sociálna edukácia človeka: Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie*. Prešov: PBF PU, 2012. s. 72 - 75.

⁹ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra: FSVZ UKF, 2020. s. 60 - 61.

¹⁰ Porov. JUSTOVÁ, M.: *Zem, ktorá nemá svoje nebo: Sociálna práca s trestanými osobami*. Bratislava: Sofa, 2009. s. 38 - 39.

Pri formovaní odsúdených sa väčšinou využívajú interakčné metódy v rámci kolektívu, v ktorom sa odsúdený resocializuje pri vzájomnej interakcii s inými odsúdenými, ktorí ho môžu priviesť k sebareflexii. Ide najmä o všeobecné nápravno-výchovné metódy, medzi ktoré zaraďujeme skupinové sociálno-psychologické výcviky, psychologicko-terapeutické či poradenské postupy.¹¹ Skupinové formy zaobchádzania sa v podstate využívajú na dosiahnutie aktívnej účasti odsúdených v procese zaobchádzania. Organizujú sa formou stretnutia odsúdených. Touto formou sa chce dosiahnuť pozitívne sociálne učenie a správanie odsúdených, riešenie emocionálnych a sociálnych konfliktov, ale aj rozvoj pozitívnych vlastností a medziľudských vzťahov. Pri realizácii skupinových foriem sa teda sleduje zmiernenie alebo odstránenie nevhodných prejavov správania odsúdeného a podpora jeho psychického zdravia. Komunita je základnou skupinovou formou zaobchádzania s odsúdenými. Ďalšími skupinovými formami zaobchádzania sú napr. sociálno-výcvikové skupiny, postupy zaobchádzania a iné metódy.¹² Vo výkone trestu sa uplatňujú aj špeciálne nápravno-výchovné metódy, ktoré sa zameriavajú na individuálnu prácu s odsúdeným. Ich cieľom je totiž odstránenie

rôznych deformácií odsúdeného a porúch jeho sociálnych vzťahov, ktoré sú príčinou delikventného správania človeka. Medzi tieto metódy zaraďujeme individuálne poradenstvo, psychoterapeutické postupy, reedukačné a špeciálno-pedagogické postupy. Pri realizácii týchto postupov je nevyhnutný multidisciplinárny prístup, pri ktorom sa využívajú poznatky z pedagogiky, psychológie, sociológie a sociálnej práce.

Možno teda povedať, že osoba vo výkone trestu sa penitenciárnym pôsobením pripravuje na život vonku, osvojenie si vedomostí, zručností a návykov. Hlavným cieľom penitenciárnej nápravy je v skutočnosti resocializácia odsúdených do riadneho života,¹³ preto v tejto oblasti majú svoje dôležité miesto pedagógovia a psychológovia. Psychológovia sa aktívne zúčastňujú na psychoterapii a socioterapii odsúdených. Podieľajú sa na prevencii negatívnych javov vo väzenskom prostredí napr. pri sebapoškodzovaní, suicidálnych prejavoch alebo vzbure väzňov.¹⁴ V rámci psychologickej starostlivosti, na ktorú má každý odsúdený právo, psychológ teda využíva penitenciárnu psychológiu. Tá sa venuje psychologickej problematike väznenia človeka, jeho adaptácii, prežívaniu a penitenciárnej diagnostike odsúdeného.

¹¹ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 60 - 61.

¹² Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 52.

¹³ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 60 - 63.

¹⁴ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 70.

Zaoberá sa expertízou pre posúdenie možného podmieneného prepustenia odsúdeného, taktiež vhodnosťou pracovného zaradenia odsúdeného, interakciou väzeň - personál, ako aj psychologickým výberom personálu.¹⁵

Pedagóg má na starosti činnosť nástupného oddelenia. Jeho úlohou je totiž sledovať stanovený režim, disciplínu a poriadok. Zameriava sa na správanie odsúdených v kolektíve, ich záujmy a postoj k práci.¹⁶ Úlohou väzenského pedagóga v rámci penitenciárneho zaobchádzania je spolu so psychológom a sociálnym pracovníkom zostaviť na základe získaných poznatkov pre každého odsúdeného program zaobchádzania, ktorý obsahuje penitenciárnu diagnostiku, intervenciu, poradenstvo, a iné postupy a metódy zaobchádzania.

Sociálna práca s odsúdenými v penitenciárnej starostlivosti

Už v minulosti Cirkev vykonávala charitatívnu a sociálnu službu Cirkvi. Zaošetrovala vdovy, siroty, chudobných, cudzincov, chorých, slabých a nezabúdala ani na zajatcov. Biskup bol hlavnou zodpovednou osobou za vykonávanie sociálnej kresťanskej

starostlivosti a správu cirkevného majetku. Mal na starosti tiež núdznych. Kňazi a diakoni vykonávali v prvotnej Cirkvi úlohu sociálnych pracovníkov.¹⁷

V súčasnosti sociálnu prácu s odsúdenými vykonávajú sociálni pracovníci už od ich obvinenia až po koniec výkonu trestu. Jej zámerom je zmierniť či dokonca odstrániť sociálne problémy a príčiny ich vzniku, a pripraviť odsúdených na riadny život po výkone trestu odňatia slobody.¹⁸ Cieľom sociálnej práce v penitenciárnom zaobchádzaní je teda príprava odsúdeného na prepustenie z výkonu trestu.¹⁹

Sociálna práca, ktorá sa zaoberá pomocou trestaným osobám sa vtom zmysle zameriava na odhaľovanie a vysvetľovanie príčin zlyhania. Zmierňuje negatívne dopady týchto zlyhaní na život odsúdeného a snaží sa o zlepšenie alebo obnovenie spoločnosťou akceptovateľný spôsob života odsúdeného. Sociálna práca totiž formuje spoločenské prostredie tak, aby bola zabezpečená ochrana a podpora trestaných osôb v ich úsilí vyhnúť sa recidíve.²⁰ Podieľajú sa na nej sociálni pracovníci a sociálni kurátori.

¹⁵ Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 46.

¹⁶ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 73.

¹⁷ Porov. KUZYMYK, V.: Filantropický a sociálny rozmer cirkevných kánonov. In: HUSÁR a kol. (eds.). *Nová sociálna edukácia človeka : Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie*. Prešov : PBF PU, 2012. s. 72 - 73.

¹⁸ Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 54.

¹⁹ Porov. HULÍNOVÁ, V. - ŠTEFÁKOVÁ, L. a kol.: *Metódy a metodika sociálnej práce II*. Ružomberok : Verbum, 2016. s. 161.

²⁰ Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 29.

Sociálny pracovník pri nástupe do výkonu trestu realizuje s odsúdeným v prvom rade vstupný pohovor a takisto individuálny pohovor. Pomáha odsúdenému s riešením osobných a rodinných problémov a problémov súvisiacich s pracovným zaradením.²¹ Motivuje odsúdeného k riešeniu jeho problémov, k udržiavaniu a posilňovaniu rodinných väzieb, k aktívnemu prístupu pri hľadaní zamestnania, k získavaniu a udržaniu pracovných zručností. Ďalšia vec, na ktorú upozorňujeme je, že sociálny pracovník odporúča a sprostredkúva odsúdenému sociálne služby krízovej intervencie a účasť na resocializačných programoch. Pri svojej práci s odsúdeným využíva sociálny pracovník najmä rozhovor, povzbudenie a nácvik sociálnych zručností.²² Poskytuje sociálne poradenstvo, ktoré zahŕňa napr. sociálne a dôchodkové zabezpečenie, sociálne poistenie, zamestnávanie a pomoc pri zmene postojov a konania odsúdeného.²³

Sociálne poradenstvo zohráva dôležitú úlohu pri práci s odsúdenými. Pomáha a umožňuje totiž naplňať sociálne potreby, odstraňuje sociálne stigmy, učí odsúdeného zvládať predsudky a reagovať na nich, ako aj hľadať potrebnú pomoc a podporu vo svojom sociálnom okolí. Realizuje sa individuálne alebo skupinovo. Z toho hľadiska individuálne

poradenstvo motivuje odsúdeného k udržiavaniu kontaktov s vonkajším sociálnym prostredím. Sociálny pracovník poskytuje odsúdenému informácie, rady, pomoc pri rozvíjaní svojich schopností i pomoc pri zlepšovaní vzťahu k spoločnosti. Pri skupinovom sociálnom poradenstve sa prakticky jedná o pomoc odsúdeným vyrovnáť sa s traumatizujúcimi oblasťami ich života. Podporuje zdravé medziľudské vzťahy a upevňuje zlepšené správanie a konanie odsúdených po prepustení z výkonu trestu. Je teda zjavné, že sociálne poradenstvo pomáha odsúdeným vyrovnáť sa s frustráciami, zlepšuje vzájomné porozumenie, umožňuje odsúdeným zistiť ako ich vnímajú ostatní odsúdení a učí ich k postojom vlastného života.²⁴

Je dôležité pripomenúť, že úlohou sociálneho pracovníka je informovať odsúdeného pred prepustením na slobodu o spôsobe poskytovania sociálnej pomoci v rámci postpenitenciárnej starostlivosti, o činnostiach sociálnej kurately pre odsúdených, o resocializačnom príspevku pre odsúdeného atď.

Sociálny pracovník využíva nielen pri sociálnom poradenstve individuálnu a skupinovú formu prístupu, ale aj pri svojej práci s odsúdenými. Pri individuálnej forme sa

²¹ Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 51.

²² Porov. KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016. s. 34.

²³ Porov. HULÍNOVÁ, V. - ŠTEFÁKOVÁ, L. a kol.: *Metódy a metodika sociálnej práce II*. Ružomberok : Verbum, 2016. s. 161.

²⁴ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 64.

zameriava skôr na zmenu postojov a správania odsúdeného, čím môže dosiahnuť ich úspešnejšie začlenenie do spoločnosti. Pri skupinovej forme sociálny pracovník kladie dôraz predovšetkým na zvyšovanie právneho vedomia odsúdených, na nácvik ich sociálnych zručností, ako aj na rozvíjanie prosociálneho správania. Tieto skupinové formy, ktoré sú zamerané na nácvik sociálnych zručností vykonáva sociálny pracovník väčšinou s 8 až 12 člennými skupinami odsúdených v rozsahu 4 až 6 hodín mesačne.²⁵ Ďalšou úlohou sociálneho pracovníka je zabezpečovať kontinuálnu penitenciárnu a postpenitenciárnu starostlivosť, v rámci ktorej spolupracuje so sociálnymi kurátormi úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, s probačnými a mediačnými úradníkmi, mestskými a obecnými úradmi, školami, azylovými zariadeniami i charitatívnymi organizáciami, notármi, matrikami, štátnymi a neštátnymi organizáciami. Okrem týchto inštitúcií sociálny pracovník nevyhnutne spolupracuje s rodinou odsúdeného, s ktorou sa podieľa na participácii pri riešení sociálnych problémov.²⁶

Kontinuálna sociálna starostlivosť sa realizuje počas výkonu väzby, v priebehu súdneho konania, počas výkonu trestu odňatia slobody, ale aj po výkone trestu. Je dôležitá z aspektu naplnenia regulatívnej a sociálno-

integratívnej funkcie ukladaných trestných sankcií.²⁷

Prínos kontinuálnej sociálnej starostlivosti vidíme v:

- pomoci klientovi pri hľadaní svojich hodnôt a motívov pre život,
- pomoci odsúdenému pri motivácii úspešne sa integrovať do spoločnosti,
- pomoci udržať, posilniť alebo rozvíjať nové vzťahy mimo väznice a tým sa snažiť o zmiernenie pocitu sociálnej izolácie klienta,²⁸
- pomoci pochopiť príčinu konfliktu a zmierniť ho,
- pomoci klientovi vyrovnáť sa s krízou prvého dňa, s titulom kriminálnika, s problémami každodenného života a pod.,
- minimalizovaní recidívy,
- pomoci efektívnejšie využívať náklady vynaložené pri trestnom konaní, výkone trestu, vykonávaní ochranného liečenia a ochrannej výchovy,
- podnecovaní komunity na prevzatie určitej miery zodpovednosti za správanie prepusteného v spolupráci s odbornými, spoločenskými a cirkevnými organizáciami

²⁵ Porov. HULÍNOVÁ, V. - ŠTEFÁKOVÁ, L. a kol.: *Metódy a metodika sociálnej práce II*. Ružomberok : Verbum, 2016. s. 164 - 165.

²⁶ Porov. HULÍNOVÁ, V. - ŠTEFÁKOVÁ, L. a kol.: *Metódy a metodika sociálnej práce II*. Ružomberok : Verbum, 2016. s. 175.

²⁷ Porov. ČERNÍKOVÁ, V. a kol.: *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 228.

²⁸ Porov. ČERNÍKOVÁ, V. a kol.: *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 218.

a so združeniami s pôsobením v oblasti sociálnej starostlivosti.²⁹

Edukácia ako podporný prostriedok pri náprave a duchovnom živote odsúdených

Musíme podotknúť, že medzi hlavné stratégie v práci s odsúdenými, ktoré uľahčujú ich resocializáciu patrí vzdelávanie, príprava na zamestnanie, duchovná služba, ponuka práce a voľnočasových aktivít.³⁰

Vzdelávanie je jedna zo všeobecných metód nápravno-výchovného pôsobenia, ktoré pomáha odsúdeným prekonať komplexy menejcennosti, formuje ich osobnosť a zvyšuje možnosti zamestnania sa odsúdeného po výkone trestu. Prostredníctvom vzdelávania má odsúdený možnosť získať základné, odborné alebo úplné stredoškolské vzdelanie. V získanom certifikáte, výučnom liste či maturite nesmie byť uvedené, že ho osoba nadobudla vo výkone trestu, čo je veľkou výhodou pre odsúdeného.³¹ V rámci

vzdelávania si odsúdení môžu vybrať samoštúdium cudzích jazykov, kurzy pre negramotných, rekvalifikačné kurzy, technické alebo počítačové kurzy.³² Z toho možno dobre vidieť, že vzdelávanie sa zameriava na získanie kvalifikácie a taktiež určitých zručností, ktoré by pomohli zlepšiť postavenie trestanej osoby po výkone trestu na trhu práce.

Podľa štatistiky Zboru väzenskej a justičnej stráže z roku 2021, najviac odsúdených je z hľadiska vzdelania zo základným (39,8%) a stredoškolským vzdelaním bez maturity (34,2%). Preto môžeme potvrdiť, že vzdelávanie je účinným prostriedkom pri výchove. Človek má schopnosť lepšie sa rozhodovať a konať. Musíme si teda uvedomiť, že vzdelanie pomáha človeku skôr sa uplatniť na trhu práce a tak vytvárať pozitívne alternatívy kriminálneho spôsobu života.³³

---

²⁹ *Postpenitenciárna psychológia*.
<http://bvsp.open.sk/3.semester/Psychol%C3%B3gia%20pre%20pr%C3%A1vnikov/postpen.ps.-predn..pdf>
(8.8.2017).

³⁰ Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 56.

³¹ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 61.

³² Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 64.

³³ Porov. JUSTOVÁ, M.: *Zem, ktorá nemá svoje nebo: Sociálna práca s trestanými osobami*. Bratislava : Sofa, 2009. s. 155.

	Muži (2021)	Ženy (2021)	Spolu (2021)	%
Negramotní	173	25	198	2,3
Neúplné základné vzdelanie	583	54	637	7,3
Základné vzdelanie	3 140	308	3 448	39,8
Stredoškolské vzdelanie	2 834	135	2 969	34,2
Úplné stredoškolské vzdelanie	1 123	100	1 223	14,1
Vysokoškolské vzdelanie	173	26	199	2,3
Spolu	8 026	648	8 674	100

Tab. 1 Zloženie odsúdených podľa vzdelania

Zdroj: Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2021.

V oblasti edukácie odsúdených považujeme za dôležité pôsobiť na jednotlivé zložky osobnosti, medzi ktorými je najvýznamnejšia oblasť mravnej výchovy. Odsúdený sa (pre)vychováva v oblasti mravných predstáv, názorov, presvedčení, citov, návykov a zvykov. Musíme poukázať, že edukácia sa snaží pôsobiť tiež na vôľu a charakter odsúdeného a výchovu mravných vzťahov. Z

aspektu právnej a sociálnej výchovy je dôležité dosiahnuť interiorizáciu mravných zásad a noriem, ktoré sú základom mravných presvedčení.³⁴

Vzdelávacie aktivity plnia v systéme zaobchádzania s odsúdenými niekoľko funkcií, ktorými sú:

- preventívna funkcia,

³⁴ Porov. KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. s. 36.

- psychohygienická a resocializačná funkcia,
- facilitačná funkcia, ktorej úlohou je uľahčovať a usmerňovať život odsúdených po prepustení z výkonu trestu,
- adaptačná funkcia, prostredníctvom ktorej sa odsúdeným ľahšie prispôsobuje spoločenským podmienkam a predchádza kultúrnemu šoku,
- prevýchovná funkcia, umožňuje odsúdeným nadobúdať nové vedomosti a zručnosti potrebné pre ďalší riadny život a zmenu postojov.

Môžeme teda konštatovať, že vzdelávanie pozitívne vplyva na správanie odsúdených a spôsobuje pozitívnu zmenu v ich osobnosti, čo potvrdzujú aj penitenciárni výchovní pracovníci. Podľa nich majú odsúdení vďaka vzdelávacím aktivitám menej disciplinárnych trestov. Podľa prieskumu Špankovej a Greníkovej z roku 2012, ktorý realizovali formou dotazníka na tridsiatich mladistvých respondentoch vo výkone trestu, 90% odsúdených si uvedomovalo, že vzdelávanie je pre nich prínosom. Najdôležitejším faktorom motivácie k učeniu bolo pre nich finančné ohodnotenie a uplatnenie sa na trhu práce.

Podľa Malcolma, Knowlesa a ďalších, jedincov motivuje k učeniu sa predstava, že vzdelanie im môže pomôcť pri vykonávaní ich práce, úloh i riešení životných problémov. Niektorí majú záujem zlepšiť svoje postavenie

predovšetkým v pracovnom prostredí, získať nových priateľov alebo nájsť zmysel života. Iných môže vzdelávanie podľa Hladílka motivovať ako cesta úniku z nudy, pocitu nepotrebnosti, možnosť seberealizácie či radosť z poznávania.³⁵

Na vzdelávanie odsúdených sú zamerané aj občianske združenia napr. Konzultačné a informačné centrum EDUKOS so sídlom v Dolnom Kubíne. Združenie v minulosti realizovalo vzdelávacie projekty, ktoré boli zamerané aj pre odsúdených vo výkone trestu. V súčasnosti sa združenie zameriava najmä na pomoc osobám po výkone trestu. Občianske združenie ANDROS bolo založené s cieľom stimulovať aktívny prístup dospelých k ďalšiemu vzdelávaniu, ktoré pozostávalo z rozvoja sebaaprezenačných a komunikačných zručností, informačných technológií a rozvoja pozitívnych vlastností odsúdeného.³⁶

Musíme podčiarknuť, že človek sa vzdeláva aj čítaním Svätého Písma, študovaním náboženskej literatúry a pod. Pri takomto vzdelávaní človek prichádza k viere a k poznaniu Boha. Katechizmus Katolíckej Cirkvi predstavuje vieru, ktorá „je tá istá, istejšia než akékoľvek ľudské poznanie, lebo sa zakladá na samom slove Boha, ktorý nemôže klamať.“ Práve viera v Boha dáva ľudskému hľadaniu a plánovaniu posledný zmysel. Oslobodzuje človeka od sebeckva a pohýna ho

³⁵ Porov. KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. s. 41 - 47.

³⁶ Porov. KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. s. 66.

k práci pre druhých. V celom Svätom Písme je zdôraznená dôležitosť viery. „*Veru, veru, hovorím vám: Kto verí, má večný život*“ (Jn 6, 47). Nesmieme zabúdať na to, že viera sa radí medzi hlavné čnosti a potreby človeka, ak chce v živote zostať na správnej ceste. Písmo radí, aby si človek zachoval vieru za každých okolností a nehanbil sa za ňu. Lenže k živej viere patria aj skutky veriaceho, ktoré sú nevyhnutné na svedectvo pre ostatných. Aj apoštol Jakub to potvrdzuje slovami: „*Tak aj viera: ak nemá skutky, je úplne mŕtva*“ (Jak 2, 17). Teda aj odsúdení vo väzení, v ťažkej životnej situácii sa radšej majú utiekať k Bohu prostredníctvom viery. Len tá cesta je správna a jediná k vykúpeniu a spaseniu každého človeka, ako píše aj apoštol Ján: „*Ale tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božími deťmi: tým, ktorí veria v jeho meno*“ (Jn 1, 12).

Žiť skutočne kresťanským životom neznamena len navštevovať bohoslužby, modliť sa a pod., ale mnohokrát zabúdame na to, že byť skutočným kresťanom znamená podriaďiť svoj život Bohu a skrze skutky to aj potvrdzovať. Ľudia vo väzení potrebujú nevyhnutne pomoc. Tým nemyslíme právnú, ale duchovnú pomoc. Títo ľudia sú často konfrontovaní s vlastnou vierou, ktorá zasahuje ich vnútornú duchovnú dimenziu. Je to práve viera, ktorá môže dať človeku nádej do budúcnosti. Nádej sa tak môže stať

povzbudením pre odsúdeného, ktorému sa môže zdať jeho situácia beznádejná. Na viere je založená nádej, ktorá oživuje vieru a dáva jej zmysel. Je úzko spojená s láskou, teda jej základom je Božia láska. Súhlasíme s tvrdením, že silný duchovný zážitok pomáha človeku prekonávať rôzne krízy a ťažkosti spojené so životom. Skrze duchovný zážitok človek začne vnímať blízkosť, pomoc a lásku Boha. A práve v ťažkých chvíľach si uvedomuje, že jedine z Boha môže čerpať vieru, silu a nádej.³⁷

Edukácia odsúdených vo výstupnom oddiele v Košiciach

V rámci projektu Šanca na návrat boli vo výstupných oddieloch na Slovensku zavedené resocializačné a výchovno-vzdelávacie programy za účelom individuálnych prístupov k odsúdeným i zníženia rizík sociálneho vylúčenia. Tieto programy sú určené i na zvýšenie kompetencií pri uplatnení sa na trhu práce a tak pomáhajú predchádzať recidíve, a pripraviť čo najefektívnejšie odsúdených na život na slobode. Keďže odsúdení majú pomerne často len základné vzdelanie a pochádzajú z rozvrátených, ekonomicky slabých rodín, rómskych osád a pod., kombináciu vzdelávania a individuálneho psycho-sociálneho poradenstva považujeme za zmysluplnú a logickú voľbu. Resocializačný a

³⁷ Porov. BARKASI, R. - PILKO, J.: Viera ako forma pomoci - Duchovné poradenstvo. In: VANSÁČ, P. - BARKASI, D. - POPOVIČOVÁ, M. (eds.). *Zborník IV. vedeckej medzinárodnej konferencie: „Spôsoby*

prepojenia systému sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti na úrovni komunitných a pobytových služieb regionálneho charakteru. Warszawa : Wyzsza szkoła finansów i zarzadzania, 2018. s. 32 - 35.

výchovno-vzdelávací program obsahuje sociálnu komunikáciu, sebaopoznanie, zamestnanosť, právne aspekty, finančnú gramotnosť, závislosti a rodinné vzťahy. Vo výstupnom oddieli musia odsúdení povinne absolvovať všetky tieto oblasti, ktoré tvoria spolu 56 hodín. Odsúdení sa takisto zapájajú do aktivít v rámci neformálneho vzdelávania a zážitkovej pedagogiky. Ide najmä o diskusie, dramatizačné a experienciálne postupy a hry, pri ktorých sa využívajú filmy i hudba na motiváciu a udržanie pozornosti. Musíme upozorniť na to, že okrem skupinových aktivít má každý odsúdený vytvorený tzv. IAPSZ, čo je individuálny akčný plán sociálneho začlenenia sa. Účelom tohto plánu je pomôcť efektívne identifikovať individuálne potreby odsúdeného a nastaviť k nim plán. Na tomto pláne sa podieľajú pracovníci väznice, medzi ktorými je psychológ, sociálny pracovník a sociálny kurátor - metodik a pedagóg pre výstupný oddiel. Individuálny akčný plán je zameraný na sociálnu anamnézu, obsahuje S.W.O.T. analýzu, hodnotenie rizika sociálneho zlyhania, akčný plán, zhodnotenie aktuálneho stavu odsúdeného na konci výkonu trestu a informovaný súhlas odsúdeného so spracovaním osobných údajov. Hlavným cieľom tohto akčného plánu je prepojenie penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti o odsúdeného.³⁸

Musíme poznamenať, že v ústavoch, ktoré sa zapojili do národného projektu Šanca na návrat prebiehajú resocializačné a výchovno-vzdelávacie programy pre odsúdených, ktorí ich musia absolvovať v rozmedzí 65 - 300 hodín po dobu troch až šiestich mesiacov. Jednotlivé programy vychádzajú z aktuálnych kriminologických poznatkov založených na výskumom riadenej praxi. Sú zamerané predovšetkým na závislosti odsúdených osôb, rizikové skupiny zo segregovaných komunit, finančnú gramotnosť a zamestnanosť odsúdených osôb, násilie v partnerských vzťahoch, radikalizáciu a extrémizmus odsúdených osôb. Podotýkame, že v rámci týchto programov sa realizovali aj projekty „Chcem sa zmeniť“ pre mladistvých odsúdených a „Šanca pre psie oči“, ktorý sa realizoval v Leopoldove.³⁹

Zamestnávanie odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody

K všeobecným metódam nápravno-výchovného pôsobenia patrí okrem vzdelávania aj zamestnávanie odsúdených. Pokiaľ to dovoľuje ich zdravotný stav alebo ešte nemajú nárok na starobný dôchodok, každý odsúdený je povinný zo zákona pracovať. Za vykonanú prácu má odsúdený nárok na odmenu, z ktorej sa strhávajú povinné zrážky na plnenie vyživovacej povinnosti,

³⁸ Porov. VRÁBEL, M.: Edukácia vo výstupnom oddiele v Košiciach. In: *Slovenské väzenstvo*. Bratislava : GR ZVJS, 2020. č. 1. s. 27 - 28.

³⁹ Porov. *Ročenka ZVJS za rok 2021*. Bratislava : GR ZVJS. 20212. s. 15. <https://www.zvjs.sk/file/d649e184-6d37-4456-914a-9774de491367.pdf> (05.08.2022).

pokiaľ odsúdený má takúto povinnosť a zrážky na úhradu trov výkonu trestu odňatia slobody. Odsúdení pracujú buď priamo v ústave na výkon trestu alebo mimo neho na základe zmluvy.⁴⁰ Zbor väzenskej a justičnej stráže sa usiluje o vytvorenie čo najväčšieho počtu pracovných miest pre odsúdených, aby si zachovali alebo rozširovali pracovné návyky. Musíme si uvedomiť, že práca pomáha odsúdeným vážiť si hodnoty, rozvíjať vlastné schopnosti i zmiernovať stres z dlhodobej izolácie. Ústavy disponujú vlastnou výrobnou technológiou, kde sa odsúdení uplatňujú ako pomocní robotníci, vykonávajú montážne, demontážne a kompletizačné činnosti, šijú posteľnú bielizeň a jednoduchú konfekciu. Vyrábajú a šijú ochranné pomôcky a odevy, obuv, produkujú výrobky z dreva a drevotriekovej dosky, obkladov a nábytku. Okrem toho zhotovujú plechové skrinky, posteľe z kovu, brány a mreže. Odsúdeným je umožnené pracovať aj v stavebníctve, kde vykonávajú najmä zemné, búracie a betonárske práce, v menšom rozsahu murárske a tesárske práce. Z poľnohospodárskej výroby prevládajú ručné poľné práce a práce vo vinohradoch. Zdôrazňujeme, že odsúdeným je poskytnutá možnosť pracovať aj v iných odvetviach v závislosti od profilácie producentov, ktorí svoju činnosť vykonávajú v jednotlivých ústavoch. Ide najmä o strojársku,

sústružnícke, lisovacie, zvaračské, zámočnícke a montážne práce, ale aj produkciu saponátových, čistiacich, kozmetických a leštiacich výrobkov atď.⁴¹

Vo výkone väzby a výkone trestu sa k 31. 12. 2021 nachádzalo na Slovensku 10 338 osôb. Z nich spĺňalo podmienky na zaradenie do práce 6 400 osôb. Z týchto osôb spĺňajúcich podmienky bolo denne v priemere do práce zaradených 4 077 odsúdených a 27 obvinených, čím sa za rok 2021 dosiahla 64,13% zamestnanosť, čo je oproti roku 2020 pokles o 2,06%. Z týchto 4 104 odsúdených a obvinených zaradených do práce bolo priemerne denne 946 osôb zaradených do vnútorných prevádzok ústavov a 3 158 osôb v strediskách vedľajšieho hospodárstva. Odmena, ktorá sa poskytovala odsúdeným aj obvineným za vykonanú prácu predstavovala v roku 2021 v priemere sumu 171,58 eur za kalendárny mesiac. Do odmeny sa počíta kvalita a druh práce, počet odpracovaných hodín, rozsah pracovnej doby a plnenie výkonových noriem. V strediskách vedľajšieho hospodárstva teda dosiahla pracovná odmena výšku 152,22 eur a vo vnútorných prevádzkach ústavov dosiahla výšku o čosi viac, konkrétne 236,20 eur. Keďže v roku 2021 bol počet zamestnaných ovplyvnený pandémiou Covid-19, v dôsledku karantény niektorých odsúdených nastali

⁴⁰ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 62.

⁴¹ Porov. HLADKÝ, J. a kol.: *Samostatné slovenské väzenstvo*. Bratislava : GR ZJVS, 2019. s. 80 - 81.

problémy so zamestnávaním vo vnútorných prevádzkach ústavov. Môžeme teda pozorovať, že väčšina odsúdených prejavuje záujem o prácu, no vyskytujú sa aj prípady, kedy odsúdený pracovať nechce. Konkrétne v roku 2021 bolo zaznamenaných deväť prípadov odmietnutia práce odsúdenými.⁴²

Podotýkame, že v rámci trávenia voľného času môže odsúdený využiť služby knižnice či duchovného rozvoja. Na svoje náklady má odsúdený právo objednať si knihy, noviny a časopisy. Ústavy poskytujú možnosť hrať spoločenské hry, sledovať televíziu, maľovať, športovať atď. Záujmové krúžky umožňujú odsúdeným rozvíjať tvorivé schopnosti, rozširovať vedomosti a vyrábať aj drobné predmety.⁴³ Je zjavné, že zmysluplné využitie voľného času formuje osobnosť, skvalitňuje morálne vedomie a návyky.⁴⁴

Duchovné vedenie v ústave na výkon trestu odňatia slobody

Musíme zdôrazniť, že v penitenciárnej oblasti majú svoje špecifické miesto duchovní, ktorí sa zameriavajú najmä na vnútornú stránku odsúdeného. Účelom duchovného vedenia je posilnenie morálnej integrity odsúdeného a vyrovanie sa s jeho vinou.

Duchovný vedie odsúdeného k prijatiu seba samého, čo ho má motivovať k zmene jeho doterajšieho života. V rámci duchovného života je odsúdeným umožnené zúčastňovať sa na bohoslužbe, biblických krúžkoch, katechézach, pobožnostiach a osobných rozhovoroch, ktoré vedú kapláni jednotlivých ústavov. Väzenskí duchovní sa okrem toho podieľajú na organizovaní kresťanských koncertov, vzdelávacích programov i kultúrno-osvetovej činnosti. Odsúdeným poskytujú aj duchovnú literatúru, Sväté Písmo, náboženské filmy a iné vzdelávacie materiály. Možno teda povedať, že duchovná služba vedie nielen odsúdených k osobnému prehĺbovaniu viery v Ježiša Krista, ale aj príslušníkov a zamestnancov väznice.

V roku 2021 väzenskí pastori ekumenickej pastoračnej služby uskutočnili celkom 1 251 spoločných bohoslužieb a biblických vzdelávacích stretnutí pre 5 620 odsúdených a 2 073 individuálnych pastoračných stretnutí pre 3 605 odsúdených. Teda spolu zrealizovali 3 324 duchovných aktivít pre 9 225 klientov.⁴⁵ V porovnaní s rokom 2020 ide o nárast záujmu o duchovné aktivity o 6,71%. Duchovných aktivít v roku 2020 bolo teda 3 101 pre 8 446 odsúdených.⁴⁶ Z toho môžeme pozorovať, že v

⁴² Porov. *Ročenka ZVJS za rok 2021*. Bratislava : GR ZVJS. 2021. s. 38 - 39. <https://www.zvjs.sk/file/d649e184-6d37-4456-914a-9774de491367.pdf> (05.08.2022).

⁴³ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 91.

⁴⁴ Porov. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. s. 62.

⁴⁵ Porov. *Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2021*. <https://www.zvjs.sk/file/d649e184-6d37-4456-914a-9774de491367.pdf> (30.08.2022).

⁴⁶ Porov. HARČARIKOVÁ, A: *Evanjelizácia odsúdených na Slovensku*. In: ŠTURÁK, P.: *ATER*. Prešov : GTF PU, 2022, r. 11. č. 1. s. 31.

roku 2021 duchovní vykonali o čosi viac duchovných aktivít oproti roku 2020. Preto môžeme skonštatovať, že odsúdení majú záujem viesť duchovný život a tak sa približovať k Bohu. Z toho vyplýva, že duchovná služba je v ústavoch na výkon trestu užitočná a nevyhnutná k náprave odsúdených.

Snahou duchovného vedenia v ústavoch je viesť ľudí k porozumeniu a akceptácii kresťanských hodnôt. Ako vieme, Božie Slovo sa pre veriacich ľudí stáva prospešným tak pre učenie, napomínanie, pri výchove, ako aj pri naprávaní života ľudí k spravodlivosti. Božie Slovo je totiž dôležitým prostriedkom pre požehnaný, zmysluplný život a nevyhnutným pre konanie dobrých skutkov. Preto má duchovná služba nezastupiteľné miesto v ústavoch na výkon trestu.⁴⁷

Treba zdôrazniť, že niektorí odsúdení vyrastali v detských domovoch alebo pochádzajú z rozvrátených rodín. Preto nie je ľahké hovoriť takýmto ľuďom o Bohu, keďže ho poznajú málo alebo vôbec.⁴⁸ V dogmatickej konštitúcii Lumen gentium sa uvádza, že „*tí, ktorí bez vlastnej viny nepoznajú Kristovo evanjelium a jeho Cirkev, ale s úprimným srdcom hľadajú Boha a pod vplyvom milosti sa snažia skutkami plniť jeho vôľu poznávanú*

hlasom svedomia, môžu dosiahnuť večnú spásu”. Koncil nám však pripomína, že evanjelizácia je nevyhnutná pre spásu všetkých ľudí, pretože „*ľudia oklamaní zlým duchom sa neraz stratili vo svojich myšlienkach a Božiu pravdu zmenili na lož, slúžiac skôr stvoreniam ako Stvoriteľovi* (porov. Rim 1, 21 a 25). Cirkev teda musí pamätať na Pánov príkaz, ktorým je hlásať evanjelium všetkému stvoreniu (Mk 16, 15).⁴⁹

V jednom z dokumentov Kongregácie pre klérus sa uvádza, že „*katechéza je osobitne vhodným prostriedkom, aby (katechizovaný) vo svojom živote spoznal Boží plán, aby hľadal posledný zmysel života a dejín a tak postavil osobný a spoločenský život do svetla a do rámca požiadaviek Božieho kráľovstva a aby poznal tajomstvo Cirkvi ako spoločenstva tých, čo veria v evanjelium. ež pravdou, Je* ⁵⁰“ väzenie patrí k osobitne citlivej oblasti ľudského života, ktorá naliehavo vyžaduje hlásanie evanjelia. Jedným z jej prostriedkov je katechéza. Katechéza má mať bezpochyby výchovný charakter. Jej úlohou je pomáhať objaviť človeku nové možnosti, ktoré má v sebe. Nakoľko sa človek dostane do väzenia, môžeme predpokladať, že viera nie je preňho taká dôležitá. Mnoho ľudí dnes vieru už

⁴⁷ Porov. *Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2021*. <https://www.zvjs.sk/file/d649e184-6d37-4456-914a-9774de491367.pdf> (30.08.2022).

⁴⁸ Porov. HRAČARIKOVÁ, A: *Evanjelizácia odsúdených na Slovensku*. In: ŠTURÁK, P.: *ATER*. Prešov : GTF PU, 2022, r. 11. č. 1. s. 32.

⁴⁹ Porov. *Katechéza v procese evanjelizácie*. <https://dku.abuba.sk/vdk-1cast2kap> (25.08.2022).

⁵⁰ TIRPÁK, P.: Sociálny charakter mimoškolskej katechézy v duchu reevanjelizácie. In: GYMERSKÁ, M. - KMECOVÁ, J. - DANCÁK, P. (eds.): *Nové trendy sociálnej práce s mladými ľuďmi : Zborník z konferencie Mládež súčasnej doby*. Bratislava : OZ Persona, 2009. s. 26.

nepraktizuje alebo ju praktizujú nedostatočne. Katechéza sa v takomto prípade môže stať pre týchto ľudí novým svetlom a náboženskou skúsenosťou. Odsúdený človek má tak možnosť prežiť svoju situáciu v postoji modlitby, odpúšťania a vnútorného pokoja. Preto je katechéza vo väzniciach taká dôležitá. Pomáha odsúdenému nájsť zmysel života a prekonávať postoje odporu. Prispieva k prekonávaniu negatívnych pocitov z izolovanosti, rezignácie, neúčinnosti a zúfalstva. Nie je ani tak cieľom katechézy zvýšiť intelektuálnu schopnosť prežívania viery u odsúdených, ako dodať im chuť do života a získať pokoj. Katechéza učí človeka, ako prejavovať lásku a konať dobro druhému človeku. Aj odsúdený vo väzení môže zažiť, že je milovaný. Teda cieľom katechézy je pomáhať aj odsúdeným nájsť si svoje miesto v živote a jeho zmysel. Nesmieme zabúdať na to, že viera musí byť neustále prehlbovaná a obnovovaná inak začne upadať. Preto sa Cirkev snaží o jej zdokonaľovanie a oživovanie prostredníctvom katechézy. Katechéza vychádza človeku v ústrety v osamelosti, chudobe a utrpení. Katechéza sa práve vtedy stáva dôležitou, keď sa môže evanjelium predstaviť a pochopiť. Dáva zmysel životu aj v nepriaznivej životnej situácii. Stretnutie s Bohom môže odsúdenému priniesť vnútorné oslobodenie a radosť zo

života. Väznice sú miestom, na ktorom je obzvlášť dôležité ohlasovať posolstvo evanjelia prinášajúce nádej. Aj tí najhorší zločinci môžu dostať dar od Boha, ktorým je obrátenie srdca.⁵¹

Postpenitenciárna starostlivosť v evanjelizačnom procese

Dekréty *Lumen gentium* a *Ad gentes* považujú evanjelizáciu za základnú povinnosť Božieho ľudu. Preto sa na misijnej činnosti majú podieľať nielen kňazi, ale všetci členovia Cirkvi. Teda podľa CCEO všetci kresťania sú povolaní plniť misiu, ktorú Boh zveril Cirkvi na tomto svete. Podobne to vystihuje aj KKvC v kán. 14. Totiž, že „*všetci kresťania majú právo i povinnosť spolupracovať na tom, aby sa Božský nástroj spásy šíril čoraz viac a na všetkých ľuďoch všetkých čias, a celého sveta.*“ Tieto predpisy vydáva Druhý vatikánsky koncil, ktorý v dekréte *Ad gentes* udáva, že „*celá Cirkev je misionárska a dielo šírenia evanjelia je základnou povinnosťou Božieho ľudu.*“ Preto je obzvlášť dôležité ako vyzýva Koncil, aby všetci prešli duchovnou obnovou. Podstatné je uvedomiť si svoju zodpovednosť za šírenie evanjelia a mať podiel na misijnej práci medzi pohanmi. Prvou a najvážnejšou povinnosťou, čo sa týka viery je podľa Koncilu žiť hlbokým a kresťanským životom. Lebo horlivosť v službe Božej a láska človeka voči

⁵¹ Porov. PETROVIČ, P.: Katechéza ako činnosť zvyšujúca kvalitu sociálnych služieb. KAMANOVÁ, I. - ŠTEFÁKOVÁ, L. - JUHÁSOVÁ, L. (eds.): *Inovácie*,

plánovanie a kvalita sociálnych služieb v komunite : Zborník príspevkov z 1. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie. Ružomberok : Verbum, 2011. s. 82 - 85.

iným vyvolávajú nový duchovný entuziazmus v celej Cirkvi. Tá sa bude potom javiť ako „svetlo sveta“ a „soľ zeme“.⁵² Je teda nesmierne dôležité (pre)vychovávať človeka nielen vo väzení, ale aj po výkone trestu. Tomu sa práve venuje postpenitenciárna starostlivosť, v ktorej ide o špecifickú oblasť sociálnej starostlivosti o človeka, ktorý prešiel výkonom trestu odňatia slobody alebo ochranným liečením a ochrannou výchovou.⁵³ Keďže postpenitenciárna starostlivosť má resocializačný a preventívno-terciárny charakter, snaží sa o začlenenie jedinca naspäť do spoločnosti, predchádzanie regresu kriminálneho správania a stratu sociálneho statusu trestaného človeka.⁵⁴

Miestny Sardický snem nám pripomína, že aj zločinci po prepustení na slobodu prichádzajú do Cirkvi a prosia o milosrdenstvo. Takýmto osobám sa nesmie podľa tohto snemu odmietnuť pomoc, práve naopak, je nevyhnutné vyprosovať pre nich zhovievavosť a podať im pomocnú ruku.⁵⁵

Netík, Netíková a Hájek určujú skupiny osôb, u ktorých je integrácia úspešnejšia. Sú to podľa nich:

- mladí ľudia,

- prvotrestaní, bez porúch správania v anamnéze,
- jedinci po krátkodobom treste,
- osoby s bohatšími a nenarušenými sociálnymi väzbami,
- jedinci s pevnými a kvalitnými pracovnými návykmi,
- dobre motivovaní jedinci.

Treba zdôrazniť, že v rámci postpenitenciárnej starostlivosti sa prepusteným z výkonu trestu poskytuje pomoc pri hľadaní pracovného zaradenia, sprostredkovaní ubytovania a pri začlenení sa do sociálneho prostredia. Klientom je poskytnutá možnosť využiť finančnú podporu a sociálno-právne poradenstvo.⁵⁶ Účelom postpenitenciárnej starostlivosti je predovšetkým prevencia recidívy i podpora odsúdeného po prepustení z výkonu trestu, aby dokázal žiť riadny život na slobode,⁵⁷ no najmä žiť podľa Božích prikázaní.

Postpeniterciárna starostlivosť sa realizuje buď v nútenej forme alebo dobrovoľne. Nútená postpenitenciárna starostlivosť je vymedzená zákonom, nariadená súdom a realizovaná štátnymi orgánmi. V skutočnosti ide o organizovanú a cieľavedomú

⁵² Porov. ČITBAJ, F.: Služba vyučovania a misionárska Cirkev v kánonickom práve. In: *Theologos*. Prešov : GTF PU, 2012. č. 1. s. 163.

⁵³ Porov. RAZSKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. s. 109.

⁵⁴ Porov. JUSTOVÁ, M.: *Zem, ktorá nemá svoje nebo: Sociálna práca s trestanými osobami*. Bratislava : Sofa, 2009. s. 173.

⁵⁵ Porov. KUZMYK, V.: Filantropický a sociálny rozmer cirkevných kánonov. In: HUSÁR a kol.

(eds.). *Nová sociálna edukácia človeka : Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie*. Prešov : PBF PU, 2012. s. 72.

⁵⁶ Porov. *Postpenitenciárna psychológia*. <http://bvsp.open.sk/3.semester/Psychol%C3%B3gia%20pre%20pr%C3%A1vnikov/postpen.ps.-predn..pdf> (28.7.2017).

⁵⁷ Porov. HULÍNOVÁ, V. - ŠTEFÁKOVÁ, L. a kol.: *Metódy a metodika sociálnej práce II*. Ružomberok : Verbum, 2016. s. 174.

starostlivosť o prepustených po výkone trestu odňatia slobody. Existuje totiž na základe presne vymedzených pravidiel a podmienok. Táto starostlivosť pokračuje v obmedzovaní prepustených z výkonu trestu. Zabezpečujú ju probační a mediační úradníci, ktorí poskytujú prepusteným usmernenie a tzv. prvú pomoc. Do nútenej postpenitenciárnej starostlivosti zaraďujeme ochranný dohľad,⁵⁸ podmienené odsúdenie s dohľadom a podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody. Dobrovoľná postpenitenciárna starostlivosť naopak nemá prísne pravidlá, je založená na slobodnom rozhodnutí klienta. Keďže prepustený nie je k ničomu nútený a nemá žiadne obmedzenia, preto možno povedať, že prepustený sa sám podieľa na svojom znovu začlenení sa do spoločnosti. Vtom zmysle nie sú naňho kladené žiadne nároky. Je na rozhodnutí klienta, či využije postpenitenciárnu starostlivosť a do akej miery. Realizujú ju väčšinou sociálna kuratela a mimovládne a charitatívne organizácie, medzi ktoré patria občianske združenia, účelové zariadenia cirkvi, náboženské spoločnosti a nadácie.⁵⁹ Musíme podotknúť, že postpenitenciárna starostlivosť založená na princípe dobrovoľnosti si vyžaduje aktívny prístup páchatel'a nielen po prepustení

z výkonu trestu, ale aj počas neho, ako aj aktívny prístup sociálneho kurátora ku klientovi.⁶⁰

Aj Cirkev v minulosti dbala o ľudí po výkone väzby alebo vyhnanstve. Pomáhala im adaptovať sa v spoločnosti, poskytovala im dočasné bývanie, stravu a prácu. Cirkev pomáhala riešiť týmto osobám svetské legislatívne otázky týkajúce sa ich života.⁶¹

Postpenitenciárna starostlivosť je potrebná z dôvodu správnej adaptácie klienta do spoločnosti a normálneho života. Prepustený z výkonu trestu si totiž skrze odbornú pomoc obnovuje sociálne zručnosti, získava skúsenosti a postupne sa integruje do spoločnosti. Práve v tejto chvíli potrebuje spomenutú odbornú pomoc, pretože ľahko môže podľahnúť negatívnym vplyvom. Keďže prepustení sú v skutočnosti bezradní pri riešení problémov a konfliktov, prežívajú obavy a úzkosti, preto je ich následkom nevhodné sociálne správanie. Postpenitenciárna starostlivosť sa kvôli tomu snaží klientom pomáhať s prekonávaním „titulu“ kriminálnika, problémami spojenými s obnovením partnerských vzťahov, vzťahov k svojim deťom či nájsť zmysel života prostredníctvom kňazov a Cirkvi. Postpenitenciárna starostlivosť podporuje

⁵⁸ Porov. LUKÁČ, M.: *Resocializácia dospelých*. Prešov : PU FHPV, 2015. s. 65.

⁵⁹ Porov. ONDICOVÁ, M.: *Postpenitenciárna starostlivosť o mládež v slovenskej republike - možnosti a realita* http://www.bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2017/postpenitenciarna_starostlivost_.pdf (13.7.2017).

⁶⁰ Porov. MATLÁK, J. a kol.: *Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike*. Bratislava : UK, PF, 2015. s. 100 – 101.

⁶¹ Porov. KUZMYK, V.: Filantropický a sociálny rozmer cirkevných kánonov. In: HUSÁR a kol. (eds.). *Nová sociálna edukácia človeka : Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie*. Prešov : PBF PU, 2012. s. 75.

klienta pri obnovení alebo vytvorení nových materiálnych podmienok života, hľadani zamestnania, splácaní dlhov a škôd z trestnej činnosti.⁶²

Sociálna práca s odsúdenými v postpenitenciárnej starostlivosti

Sociálna služba plnila od počiatku Cirkvi významnú úlohu v jej živote. Kresťania podávali neustále pomocnú ruku ľuďom, ktorí to potrebovali. Pomáhali im bez rozdielu na ich náboženskú príslušnosť či národnosť. Kresťania sa v rámci sociálnej služby riadili slovami zo Svätého Písma. Ježiš Kristus, apoštoli a prvotní kresťania boli ich príkladom v napodobňovaní lásky k blížnym. Metódy sociálnej práce majú teda biblické východiská. Vyplývajú zo skúseností Cirkvi a cirkevného spoločenstva, ktoré sa zameriavalo na život podľa Evanjelia. Metódy sociálnej práce stále existovali v Cirkvi ako prirodzená súčasť jej života. Do svojej dnešnej podoby boli sformované vďaka prostrediu, učeni a životu Cirkvi.⁶³

Dôležitú úlohu v postpenitenciárnej starostlivosti má sociálny pracovník Ústavu na výkon (väzby a výkon) trestu odňatia slobody. Sociálny pracovník je odborným zamestnancom väznice. To znamená, že jeho

úlohou je pomáhať obvinenému alebo odsúdenému pri udržaní alebo obnovení sociálnych vzťahov k rodine. Tiež mu pomáha riešiť sociálnu situáciu. Tak, ako vo výkone trestu, tak aj po jeho výkone sociálny pracovník vykonáva individuálne a skupinové poradenstvo pre prepustených. Pri individuálnom poradenstve sociálny pracovník vypracováva sociálnu diagnostiku, a poskytuje sociálno-výchovnú starostlivosť ešte v priebehu výkonu trestu.⁶⁴

Musíme zdôrazniť, že postpenitenciárna starostlivosť musí byť vysoko individuálna s ohľadom na jedinečnosť, osobitosti a potreby klienta, preto je potrebné zvoliť akceptujúci prístup. Dôležitá je empatia, mobilizácia a motivácia klienta k tomu, aby našiel v sociálnom pracovníkovi oporu pri riešení svojej aktuálnej situácie. Sociálny pracovník teda využíva pri svojej práci s klientom najmä metódy a techniky distribúcie, klasifikácie, ventilácie a povzbudzovania. Zameriava sa predovšetkým na poskytovanie informácií a usmerňovanie klienta. Prostredníctvom rozhovoru totiž získava objektívne poznatky o klientovi a zároveň pozoruje u klienta jeho motorické prejavy, emocionalitu a sociabilitu.⁶⁵

⁶² Porov. *Postpenitenciárna psychológia*. <http://bvsp.open.sk/3.semester/Psychol%C3%B3gia%20pre%20pr%C3%A1vnikov/postpen.ps.-predn..pdf> (18.7.2017).

⁶³ Porov. KUZMYK, V.: *Sociálna služba Cirkvi a jej vplyv na formovanie metód sociálnej práce*. <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Zozulak6/subor/06.pdf> (02.09.2022).

⁶⁴ Porov. RAZSKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. s. 113 – 114.

⁶⁵ Porov. PAPŠO, P. – KADLUBEKOVÁ, D.: *Sociálna práca s odsúdenými v Slovenskej republike*. https://www.researchgate.net/publication/310458468_POSTPENITENCIARNA_PRACA_S_ODSUDENYMI_V_SLOVENSKEJ_REPUBLIKE (21.7.2018).

Je nutné pripomenúť, že zabezpečovať postpenitenciárnu starostlivosť majú najmä štátne orgány, ktorú okrem probačných úradníkov vykonávajú aj sociálni kurátori pôsobiaci na obvodných úradoch práce na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.⁶⁶ Sociálny kurátor má povinnosť zo zákona udržiavať s odsúdeným kontakt už počas trvania výkonu trestu. Inak by totiž práca s klientom po prepustení nemala žiaden význam. Pokiaľ kurátor individuálne a dlhodobo nepracuje s klientom už vo výkone trestu, nemôže dobre poznať klienta a chýba aj ich vzájomná dôvera. Sociálny kurátor teda pomáha prepustenému najmä pri uľahčení návratu do rodiny, pri hľadaní vhodného zamestnania, bývania alebo aj ďalšej príprave na povolanie. Ak ide o klienta zo závislosti, pomáha mu motivovať ho k liečbe jeho závislosti, k účasti v svojpomocných skupinách a pod. Ďalšou úlohou sociálneho kurátora je aj poskytovať poradenstvo prepusteným z výkonu trestu.⁶⁷

Je dôležité spomenúť ďalšie štátne subjekty poskytujúce penitenciárnu a postpenitenciárnu starostlivosť, medzi ktoré zaraďujeme ústavy na výkon trestu odňatia slobody a výkon väzby a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Penitenciárnu a

postpenitenciárnu starostlivosť poskytujú aj samosprávy, konkrétne mestské a obecné úrady a zariadenia sociálnych služieb, ktorými sú napr. krízové zariadenia, resocializačné nocľahárne, útulky a iné. Medzi neštátne subjekty poskytujúce starostlivosť o trestané osoby zaraďujeme cirkevné a charitatívne zariadenia, akreditované a neziskové organizácie i dobrovoľníkov.⁶⁸ Možno teda súhlasiť, že obec má povinnosť zabezpečiť osobe prichádzajúcej z výkonu trestu odňatia slobody dostupnosť sociálnej služby, no napriek tomu nie je pripravená na takýchto občanov. Vo väčšine prípadov obce nedisponujú možnosťou ubytovania pre prepustených ani im nie sú schopné poskytnúť prácu. Často je zlá aj komunikácia obce s klientom, pretože jej chýba aktívny prístup k riešeniu takejto situácie. Horšia finančná situácia obce tiež prispieva k absencii postpenitenciárnej starostlivosti o klienta, ako aj nedostatok poskytovaných služieb zo strany neštátnych subjektov.⁶⁹

Nesmieme zabúdať ani na prácu s rodinou odsúdeného, ktorá je dôležitou súčasťou postpenitenciárnej starostlivosti. Vo väčšine prípadov je to práve rodina, ktorá je priamou alebo nepriamou súčasťou celého trestného procesu. Celý proces sa dotýka aj rodiny,

⁶⁶ Porov. ONDICOVÁ, M.: *Postpenitenciárna starostlivosť o mládež v slovenskej republike - možnosti a realita* http://www.bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2017/postpenitenciarna_starostlivost_.pdf (12.7.2017).

⁶⁷ Porov. LUKÁČ, M.: *Resocializácia dospelých*. Prešov : PU FHPV, 2015. s. 66 – 67.

⁶⁸ Porov. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. s. 32 -33.

⁶⁹ Porov. LEŠKOVÁ, L. - MIČKOVÁ, K.: *Postpenitenciárna starostlivosť*. In: VANCÁKOVÁ, S. (ed.). *Odsúdení: Život za mrežami a návrat na slobodu*. Košice : Equilibria, 2021. s. 79.

pretože jej členom spôsobuje stigmatizáciu. Napriek tomu sa jej nevenuje dostatok podpory a pomoci. Je pravdou, že rodina je základnou motiváciou pre každého človeka k náprave a k snahe viesť v budúcnosti život bez kriminálnych ciest. Rodina si preto môže určiť stratégiu, s akou bude pristupovať k svojmu odsúdenému členovi. Môže si zvoliť buď podpornú, pasívnu alebo deštruktívnu stratégiu. U členov rodiny môžu neraz prevládať pocity strachu, hanby a tieto pocity sa najčastejšie prejavujú v podobe pasívnych alebo deštruktívnych stratégií. Lenže zo skúseností vieme, že pokiaľ má rodina negatívny postoj k odsúdenému, chýba mu podpora, čo môže u odsúdeného vyvolať pocit bezcennosti a rezignácie. Takýmto postojom sa však rodina ohrozuje a neskôr to môže viesť aj k jej rozpadu. Prepustený totiž nie je motivovaný k pozitívnej zmene a tak je nevyhnutná postpenitenciárna intervencia odborníka. Pokiaľ, ale rodina preferuje podpornú stratégiu, potom sa proces opätovnej socializácie skraca a intervencia odborníka z vonku je väčšinou krátkodobá, ak je vôbec potrebná.⁷⁰

Ak teda chceme hovoriť o úspešnej intervencii štátnych a neštátnych subjektov v rámci postpenitenciárnej starostlivosti, musíme mať na mysli, že prepustený, ktorý sa vracia z výkonu trestu odňatia slobody

prechádza adaptačnou fázou, ktorá môže trvať až do dvoch rokov. Závisí to od podmienok, do ktorých sa vracia napr. od rodiny, zamestnania, ľudských vzťahov, ale aj od motivácie prepusteného žiť bezúhonný život, či od porúch osobnosti. Práve v tejto fáze najčastejšie dochádza k recidíve kriminálneho správania, ktorá ako je zjavné je spôsobená šokom z návratu do reality na slobode. V tomto zmysle je pomáhať prekonávať túto „krízu zo slobody“ úlohou postpenitenciárnej starostlivosti. Dôležitú úlohu tu zohráva dobrovoľnosť. Terapia založená na dobrovoľnosti je najúčinnjšou terapiou. Dobrovoľná spolupráca s prepusteným je spoľahlivým ukazovateľom klientovej pozitívnej motivácie „vyliečiť sa“ a začleniť sa do spoločnosti. Neprispôsobivý jedinci, ktorí tvoria tvrdé jadro kriminálnej recidívy väčšinou totiž postpenitenciárnu starostlivosť nevyužívajú. Ak ju využijú, tak len kvôli tomu, že za to dostávajú nejaké výhody. Systematická práca ich totiž odrádza a je pre nich dôvodom na ukončenie návštev kurátora.⁷¹

Odsúdení si vo väzení osvojili tzv. termín „naučenej bezmocnosti“, ktorý vzniká ako dôsledok neúspešného pokúšania sa o vyriešenie istej situácie. Odsúdení totiž majú pocit, že je zbytočné sa o niečo pokúšať. V tom zmysle sa človek po predchádzajúcich

⁷⁰ Porov. KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : IRIS, 2016. s. 86 – 87.

⁷¹ Porov. *Postpenitenciárna psychológia*. <http://bvsp.open.sk/3.semester/Psychol%C3%B3gia%20pre%20pr%C3%A1vnikov/postpen.ps.-predn..pdf> (28.7.2017).

skúsenostiach vôbec nepokúša vyriešiť nové situácie. Tak sa stáva, že človek po prepustení z výkonu trestu nedokáže normálne reagovať v bežných situáciách. Po prepustení je prakticky dezorientovaný, nedokáže si nájsť prácu, nedokáže si založiť rodinu a udržať si ju, nezvláda obyčajné problémy atď. Často chce žiť slobodne, ale bez zodpovednosti.

Podľa prieskumu Špankovej, odsúdení sa po prepustení na slobodu najviac obávajú hľadania zamestnania (22 %), odsúdenia a odmietania okolia (19,6 %), zaradenia sa do spoločnosti (17,7 %), obnovenia vzťahu s manželkou/partnerkou (15,8 %), obnovenia vzťahov s deťmi (12,4 %) a iných okolností (10,5 %).

Hľadania zamestnania sa podľa prieskumu Špankovej najviac obávajú odsúdení vo vekovej kategórii nad 46 rokov (27,1 %) z toho dôvodu, že s vyšším vekom sa človek ťažšie uplatní na trhu práce. Títo ľudia sú si však vedomí straty pracovných návykov a sú aj konzervatívnejší. Po nich sú to odsúdení vo vekovej skupine 36 – 45 rokov (23,4 %) a najmenej sa hľadania zamestnania obávajú odsúdení vo vekovej kategórii 26 – 35 rokov (17,3 %). Z toho možno dobre vidieť, že mladší ľudia sú pri hľadaní práce optimistickejší a flexibilnejší.

Obavy z odsúdenia a odmietania okolia má najviac najmladších odsúdených vo veku do 26 rokov (20,5 %) a 26 – 35 rokov (20 %). Obavy

z obnovenia vzťahu s manželkou/partnerkou majú najviac odsúdení vo veku do 25 rokov (20,5 %), najmenšie obavy z obnovenia vzťahu majú 36 – 45 roční (12,8 %). Zaradenia do spoločnosti sa najviac obávajú najmladší odsúdení vo veku do 26 rokov (20,5 %) a najmenej sa toho obávajú najstarší odsúdení (14,6 %).⁷²

Tieto životné situácie však prispievajú k zhoršovaniu vyhlíadok na budúcnosť prepusteného bez kriminálneho správania. Adaptácia prepusteného na život na slobode by preto mala byť veľmi vážnou a vysoko profesionálnou oblasťou sociálnej pomoci. Mala by teda byť záverečnou fázou resocializačného procesu. Je potrebné poskytnúť prepustenému relevantné, profesionálne a individualizované zdroje pomoci. Zatiaľ totiž treba už vo výkone trestu, kde je nutná spolupráca penitenciárneho sociálneho pracovníka a sociálneho kurátora.⁷³

Občianske združenie Dobrý pastier Kláštor pod Znievom

Združenie poskytuje prepusteným z výkonu trestu odňatia slobody prácu a bývanie. Z toho aspektu je prepustený povinný v združení participovať na príprave stravy, udržiavať hygienu v zariadení, starať sa o starších, chorých alebo zdravotne postihnutých klientov. Pracovnou náplňou v tomto združení je aj chov domácich zvierat a starostlivosť o

⁷² Porov. ŠPANKOVÁ, J.: *Resocializácia odsúdených*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 99 – 100.

⁷³ Porov. LUKÁČ, M.: *Resocializácia dospelých*. Prešov : PU FHPV, 2015. s. 63 – 64.

nich. Úlohou pracovnej činnosti v tomto združení je obnoviť u klientov stratené pracovné návyky a naučiť ich plnohodnotne využívať voľný čas. Na čele tohto združenia stojí kňaz, ktorý zohráva dôležitú úlohu pri zmierení sa klienta s Bohom a vysluhovaní sviatostí. Občianske združenie Dobrý pastier je založené na učení rímsko-katolíckej cirkvi, preto každodennou súčasťou klienta je účasť na svätej omši. Združenie pomáha svojim klientom pri vybavovaní úradných záležitostí a sprostredkúva zdravotnícku pomoc v príslušných zdravotníckych zariadeniach. Prepusteným z väzenia združenie ponúka okrem práce, bývania a modlitieb aj duchovnú obnovu, hry, šport, zábavu a výlety, ktoré majú väčšinou charakter púť. Klientom sprostredkovávajú zájazdy napr. do Medžugoria, Ríma, Poľska, ale aj Slovenska. Združenie spolu s obcou a farnosťou organizuje rôzne akcie ako napr. MDD, Sv. Mikuláša, fašiangy spojené s obecnou zabíjačkou či divadelné predstavenia.

Oáza - nádej pre život Košice

Oáza je komunita, ktorá poskytuje prepusteným z výkonu trestu ubytovanie, stravu a možnosť pracovať. Klienti sa podieľajú na chode tejto komunity pestovaním zeleniny, chovom hydiny a dobytky. Niektorí pracujú v lese jeho čistením a kosia lúky pre dobytok. Komunita vlastní knižnicu, televízor a realizuje premietanie filmov. Klienti musia v komunite dodržiavať hygienu a abstinenciu.

Oáza má vlastné divadlo a hudobnú skupinu, s ktorou sa prezentujú na rôznych podujatiach. Komunita disponuje vlastným útulkom pre týraných a nechcených psov. Klienti preto majú možnosť starať sa aj o nich.

Inštitút Krista Veľkňaza Žakovce

Inštitút Krista Veľkňaza je spoločnosťou kňazov a laikov žijúcich vo svete. Poskytuje pomoc chorým, postihnutým, mužom bezdomovcom, osobám po výkone trestu, deťom z rozvrátených rodín a ústavov, sirotám, starým ľuďom, slobodným matkám, mládeži po skončení ústavnej alebo ochranej výchovy a všetkým núdzným, ktorí to potrebujú. Klientom okrem bývania a práce, inštitút ponúka stravu, ošatenie, poradenstvo a administratívnu pomoc. Členovia inštitútu sa snažia naplniť Ježišov odkaz, v ktorom deklaruje: „*Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som Ja medzi nimi*“ (Mt 18, 20). Súčasťou denného režimu v inštitúte je svätá omša a ruženec. Klienti zabezpečujú stravu pre inštitút cez poľnohospodársku výrobu. V areáli inštitútu je zriadená pekáreň. Keďže niektorí muži pracujú v stavebníctve, zriadili budovu pre telesne postihnutých, kde našli uplatnenie ako údržbári, ošetrovatelia, kuchári i kuriči.

Dom Božieho Milosrdenstva Ľubica

Dom Božieho Milosrdenstva bol založený v roku 1998 v Ľubici v okrese Kežmarok za účelom starostlivosti o ženy po opustení

detských domovov, po liečení na závislosti a po výkone trestu odňatia slobody. V Dome Božieho Milosrdenstva, ako aj v zariadení v Žakovciach pomáhajú tieto ženy s domácimi prácami, upratovaním, varením alebo praním. V rámci resocializácie pomáhajú so starostlivosťou o postihnutých ľudí. Tým, že v zariadení sa nachádzajú dielne, v ktorých môžu klientky získať pracovné zručnosti najmä v obore šička a krajčírka sa teda môžu ľahšie uplatniť na trhu práce.⁷⁴

Záver

Podľa skúseností je nepostačujúce len predsavzatie odsúdeného, že sa plnohodnotne vráti do spoločnosti a bude žiť poctivo, a dodržiavať zákony. Človek, ktorý bol dlhšiu dobu izolovaný od spoločnosti musí byť na návrat do nej a na požiadavky života pripravovaný.⁷⁵ Z toho hľadiska, v rámci penitenciárnej aj postpenitenciárnej starostlivosti kladieme rodinu na prvé miesto v úspešnosti resocializácie odsúdeného. Odsúdený potrebuje cítiť prijatie zo strany svojich blízkych, na ktorých sa môže v prípade potreby obrátiť. Druhé miesto v úspešnosti recocializácie odsúdeného patrí z nášho pohľadu zamestnaniu, ktoré je finančným zabezpečením prepusteného, poprípade aj jeho

rodiny. Vzdelávanie a bývanie sú tak isto dôležité pre správne fungovanie odsúdeného na slobode.⁷⁶

Musíme mať na pamäti, že odsúdení vo väzení žijú v riziku sociálnej izolovanosti, čo súvisí s celoživotnou stigmatizáciou, registrom trestov ako aj s vysporiadaním sa s vinou, často nikdy nekončiacimi dôsledkami vlastného kriminálneho činu. Človek sa totiž stotožní so svojimi dlhodobými označeniami, strachom a neistotou, čím sa zrejme vyčlení na okraj spoločnosti. Najrizikovejším obdobím je preto obdobie prvého roka po skončení výkonu trestu. Človek totiž zažíva šok z návratu do spoločnosti, dezorientáciu a vyrovnávanie sa s realitou.⁷⁷

V rámci postpenitenciárnej starostlivosti zo strany miestnych samospráv vidíme najväčším problémom dostupnosť služieb miestnej a regionálnej samosprávy pre klienta. Preto navrhujeme, aby obce a mestá mali pripravené ubytovacie kapacity pre ľudí prichádzajúcich z výkonu trestu odňatia slobody. Doporučujeme zlepšiť dostupnosť služieb obce alebo mesta. Takisto je dôležité iniciovať obce k vyčleneniu finančných prostriedkov pre náhradné bývanie ľudí, ktorí prichádzajú z výkonu trestu. V neposlednom rade je nutné zaradiť do Komunitných plánov

⁷⁴ Porov. NOVÁ, M.: Komunity pre ľudí po návrate z väzenia. In: VANCÁKOVÁ, S. (ed.). *Odsúdení: Život za mrežami a návrat na slobodu*. Košice : Equilibria, 2021. s. 281 - 288.

⁷⁵ Porov. ČERNÍKOVÁ, V. a kol.: *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 209.

⁷⁶ Porov. KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. s. 140.

⁷⁷ Porov. ŠPANKOVÁ, J.: *Resocializácia odsúdených*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 98 – 99.

sociálnych služieb obce ako jeden z prioritných bodov i oblasť podpory bývania pre ľudí prichádzajúcich z výkonu trestu odňatia slobody.⁷⁸

Ako vieme z Biblie, najmä zo Starého zákona, Boh dopúšťa na ľudstvo rôzne problémy, ale len preto, aby sa spamätalo a obrátilo sa späť k Nemu. Ide o akýsi zásah milujúceho Otca, aby si ľudia uvedomili, že kráčajú do záhuby. Preto evanjelium v tejto dobe je práve tým aspektom kresťanského života, ktorý môžeme nanovo presadzovať. Je potrebné viac prezentovať Božie milosrdenstvo, Božiu lásku a milosti. Takisto je dôležité rozprávať o Jeho vykupiteľskom pláne, o Jeho blízkosti v každodenných ťažkostiach⁷⁹ a viere, prostredníctvom ktorej môže človek prežívať svoj život určitým spôsobom tak, aby bol jeho rozhodujúcim faktorom Boh.⁸⁰

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. BARKASI, R. - PILKO, J.: Viera ako forma pomoci - Duchovné poradenstvo. In: VANSÁČ, P. - BARKASI, D. - POPOVIČOVÁ, M. (eds.). *Zborník IV. vedeckej medzinárodnej*

konferencie:

„Spôsoby prepojenia systému sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti na úrovni komunitných a pobytových služieb regionálneho charakteru. Warszawa : Wyzsza szkoła

finansów i zarządzania,

2018. 309 s. ISBN: 83- 89884 - 02 - X.

2. ČERNÍKOVÁ, V. a kol.: *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
3. ČITBAJ, F.: Služba vyučovania a misionárska Cirkev v kánonickom práve. In: *Theologos*. Prešov : GTF PU, 2012. č. 1. s. 163. 343 s. ISSN 1335-5570.
4. HARČARIKOVÁ, A: Evanjelizácia odsúdených na Slovensku. In: ŠTURÁK, P.: *ATER*. Prešov : GTF PU, 2022, r. 11. č. 1. 97 s. ISSN 1338-7251.
5. HLADKÝ, J. a kol.: *Samostatné slovenské väzenstvo*. Bratislava : GR ZJVS, 2019. 103 s. ISBN 978-80-972856-1-6.
6. HULÍNOVÁ, V. - ŠTEFÁKOVÁ, L. a kol.: *Metódy a metodika sociálnej práce II*.

⁷⁸ Porov. LEŠKOVÁ, L. - MIČKOVÁ, K.: Postpenitenciárna starostlivosť. In: VANCÁKOVÁ, S. (ed.). *Odsúdení: Život za mrežami a návrat na slobodu*. Košice : Equilibria, 2021. s. 79.

⁷⁹ *Synodus episcoporum bulletin*. Nová evanjelizácia na odovzdávanie kresťanskej viery.

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a->

[vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/nova-evanjelizacia-na-odovzdavanie-krestanskej-viery-zaverecny-zoznam-propozicii](#) (24.08.2022).

⁸⁰ Porov. AULÉN, G.: *Kresťanská viera v Boha v meniacom sa svete*. Liptovský Mikuláš : TRANOSCIUS, 1994. s. 29 - 30

- Ružomberok : Verbum,
2016. 264 s. ISBN 978-80-561-0386-9.
7. JUSTOVÁ, M.: *Zem, ktorá nemá svoje nebo: Sociálna práca s trestanými osobami*. Bratislava : Sofa, 2009. 341 s. ISBN 978-80-89033-61-4.
8. KADLUBEKOVÁ, D.: *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. 162 s. ISBN 978-80-557-0939-0.
9. *Katechéza v procese evanjelizácie*. <https://dku.abuba.sk/vdk-1cast2kap> (25.08.2022).
10. *Kde je tvoj Boh*. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/kde-je-tvoj-boh> (22.10.2021).
11. KLESKEŇ, L.: *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými*. Bratislava : Iris, 2016. 110 s. ISBN 978-80-89726-56-1.
12. KUZMYK, V.: Filantropický a sociálny rozmer cirkevných kánonov. In: HUSÁR a kol. (eds.). *Nová sociálna edukácia človeka : Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie*. Prešov : PBF PU, 2012. 245. s. ISBN 978-80-555-0641-8.
13. KUZMYK, V.: *Sociálna služba Cirkvi a jej vplyv na formovanie metód sociálnej práce*. <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Zozulak6/subor/06.pdf> (02.09.2022).
14. LEŠKOVÁ, L.: *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. Brno : Tribun EU, 2013. 136 s. ISBN 978-80-263-0554-5.
15. LEŠKOVÁ, L. - MIČKOVÁ, K.: *Postpenitenciárna starostlivosť*. In: VANCÁKOVÁ, S. (ed.). *Odsúdení: Život za mrežami a návrat na slobodu*. Košice : Equilibria, 2021. 480 s. ISBN 978-80-8143-284-2.
16. LUKÁČ, M.: *Resocializácia dospelých*. Prešov : PU FHPV, 2015. 70 s. ISBN 978-80-555-1320-1.
17. MATLÁK, J. a kol.: *Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike*. Bratislava : UK, PF, 2015. 242 s. ISBN 978-80-7160-406-8.
18. MIHALČOV, J. - GROSS, S.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť*. <https://www.judikaty.info/document/article/2228/> (23.08.2022).
19. NOVÁ, M.: *Komunity pre ľudí po návrate z väzenia*. In: VANCÁKOVÁ, S. (ed.). *Odsúdení: Život za mrežami a návrat na slobodu*. Košice : Equilibria, 2021. 480 s. ISBN 978-80-8143-284-2.

20. ONDICOVÁ, M.: *Postpenitenciárna starostlivosť o mládež v slovenskej republike - možnosti a realita* http://www.bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2017/postpenitenciarna_starostlivost_.pdf (12.7.2017).
21. PAPŠO, P. – KADLUBEKOVÁ, D.: *Sociálna práca s odsúdenými v Slovenskej republike.* https://www.researchgate.net/publication/310458468_POSTPENITENCIARNA_P_RACA_S_ODSUDENYMI_V_SLOVENSKEJ_REPUBLIKE (21.7.2018).
22. PETROVIČ, P.: Katechéza ako činnosť zvyšujúca kvalitu sociálnych služieb. KAMANOVÁ, I. - ŠTEFÁKOVÁ, L. - JUHÁSOVÁ, L. (eds.): *Inovácie, plánovanie a kvalita sociálnych služieb v komunite : Zborník príspevkov z 1. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie.* Ružomberok : Verbum, 2011. 268. s. ISBN 978-80-8084-781-4.
23. *Postpenitenciárna psychológia.* <https://bvsp.open.sk/3.semester/Psychol%C3%B3gia%20pre%20pr%C3%A1vníkov/postpen.psn.-predn..pdf> (18.7.2017).
24. RAZSKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie II.* Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
25. *Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2021.* <https://www.zvjs.sk/file/d649e184-6d37-4456-914a-9774de491367.pdf> (13.07.2022).
26. *Synodus episcoporum bulletin. Nová evanjelizácia na odovzdávanie kresťanskej viery.* <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/nova-evanjelizacia-na-odovzdavanie-krestanskej-viery-zaverecny-zoznam-propozicii> (24.08.2022).
27. ŠPANKOVÁ, J.: *Resocializácia odsúdených.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. 177 s. ISBN 978-80-7380-484-8.
28. TIRPÁK, P.: Sociálny charakter mimoškolskej katechézy v duchu reevanjelizácie. In: GYMERSKÁ, M. - KMECOVÁ, J. - DANCÁK, P. (eds.): *Nové trendy sociálnej práce s mladými ľuďmi : Zborník z konferencie „Mládež súčasnej doby“.* Bratislava : OZ Persona, 2009. 92 s. ISBN 978-80-89463-09-1.
29. TURIÁK, E.: Väzenie ako atypický priestor pre katechézu milosrdenstva. In: TIRPÁK, P. (ed.): *Zborník z vedeckej konferencie Božie milosrdenstvo v obraze katechézy.* Prešov :

GTF PU, 2016. 174 s.
ISBN 978-80-555-1569-4.

30. VANKOVÁ, K.: *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra : FSVZ UKF, 2020. 164 s. ISBN 978-80-558-1557-2.
31. VRÁBEL, M.: Edukácia vo výstupnom oddiele v Košiciach. In: *Slovenské väzenstvo*. Bratislava : GR ZVJS, 2020. č. 1. ISSN 2644-5816.

Kontakt na autora:

Adriána Hračariková Prešovská univerzita v
Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta,
Ul. biskupa Gojdiča 2, 080 01 Prešov
adriana.harcarikova@smail.unipo.sk